

سلامت و ایمنی کالاهای وارداتی در چارچوب موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت و مقررات داخلی

عبدالحسین شیروی* اعظم انصاری**

چکیده

موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت دو ضابطه عدم تبعیض و منع موانع غیرضروری تجاری را بر اعضای سازمان تجارت جهانی تحمیل نموده و اعضا باید در تدوین مقررات بهداشتی و ایمنی که محدودیت در تجارت کالاها ایجاد می‌نمایند به این ضوابط توجه نمایند. نظر به تلاش ایران برای عضویت در سازمان مزبور و اهمیت این ضوابط در تجارت بین‌المللی، مقاله به دو پرسش مهم می‌پردازد: این ضوابط چه تعهداتی بر اعضای سازمان تحمیل می‌نمایند؟ چه اندازه مقررات بهداشتی و ایمنی ایران پیرامون واردات کالا با این ضوابط هماهنگی دارند؟ مقاله با بررسی ضوابط مزبور در متن موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت و رویه قضایی نشان می‌دهد که اخیراً اقدامات مناسبی در این زمینه در ایران اتخاذ گردیده اما همچنان ناهماهنگی‌هایی در ضوابط بهداشتی و ایمنی ایران با تعهدات موافقت‌نامه وجود دارد. بازنگری مقررات سلامت و ایمنی کالاهای وارداتی ایران گام مهمی برای الحاق به سازمان تجارت جهانی خواهد بود.

* استاد گروه حقوق، دانشکده حقوق، دانشگاه تهران، پردیس فارابی (نویسنده مسئول) ashiravi@ut.ac.ir
** استادیار گروه حقوق، دانشکده علوم اداری و اقتصادی، دانشگاه فردوسی مشهد aansari@um.ac.ir

واژه‌های کلیدی: تجارت آزاد، اقدامات محدودکننده تجارت، عدم تبعیض، بهداشت و ایمنی

۱. مقدمه

امروزه مباحث مرتبط به حوزه سلامت و ایمنی مورد توجه همگان بوده و از این رو همواره نگرانی‌هایی پیرامون ایمنی و سلامت کالاها و محصولات مورد استفاده نه تنها در میان دانشمندان علوم پزشکی و بهداشتی بلکه در میان مردم عادی در جوامع مختلف مشاهده می‌شود. این نگرانی‌ها قانون‌گذاران کشورهای مختلف را وادار ساخته تا مقررات و ضوابطی را در صیانت از سلامت و ایمنی جامعه و شهروندان خود وضع نمایند. حفاظت از سلامت و ایمنی انسان‌ها، گیاهان و حیوانات یکی از مسؤولیت‌های اصلی دولت‌ها بوده است و در راستای انجام چنین مسؤولیتی، کشورها به وضع مقررات بهداشتی و ایمنی برای تولید کالاهای داخلی و ورود کالاهای خارجی به کشورشان روی می‌آوردند. با رشد تجارت بین‌الملل و تلاش جامعه بین‌المللی در رسیدن به تجارت آزاد، چنین موضوعی جنبه بین‌المللی پیدا کرده است. با این توضیح که از یک سو مقررات بهداشتی و ایمنی ملی، تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم بر رژیم تجارت جهانی دارند، چرا که وضع چنین مقرراتی در مواردی می‌تواند هزینه‌های تولید را برای تولیدکنندگان خارجی افزایش داده و توان رقابت کالاهای وارداتی با کالاهای تولیدی یک کشور را کاهش دهد و یا حتی در مواردی منجر به محدودیت یا ممنوعیت ورود برخی کالاهای خارجی به داخل یک کشور گردد و از سوی دیگر حق غیرقابل انکار کشورها برای وضع ضوابط و اتخاذ اقداماتی^۱ جهت حفاظت از ایمنی و سلامت انسان، حیوان و گیاه نمی‌بایست مورد خدشه قرار گیرد. این موضوع مورد توجه طرفداران تجارت آزاد قرار گرفت و در نهایت منجر به تصویب «موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت»^۲ در پایان مذاکرات دور اروگوئه گردید. هدف از تصویب این موافقت‌نامه تعیین ضوابطی لازم‌الاجرا بر اعضای سازمان تجارت جهانی بوده که هم بخشی از موانع در مسیر تجارت آزاد را برطرف می‌سازد و هم حق کشورها برای وضع مقررات بهداشتی و ایمنی ملی که مورد نیاز کشورها است را محفوظ می‌دارد؛ بنابراین

امروزه اعضای سازمان تجارت جهانی به منظور وضع مقررات بهداشتی و بهداشت گیاهی خود می‌بایست ضوابط این موافقت‌نامه را مدنظر قرار دهند. ایران نیز که در مسیر الحاق به سازمان تجارت جهانی قرار دارد می‌بایست مقررات تمامی موافقت‌نامه‌های سازمان از جمله ضوابط موافقت‌نامه مذکور را مدنظر قرار داده و درصدد رفع ناهماهنگی‌های احتمالی میان مقررات داخلی خود و مقررات این موافقت‌نامه برآید. تجربه کشورهای عضو سازمان تجارت جهانی نشان می‌دهد که برای تسریع و هموار نمودن مسیر الحاق به این سازمان تجاری مهم، ابتدا می‌بایست به مطالعه و بررسی دقیق موافقت‌نامه‌ها و مقررات این سازمان پرداخت و سپس در مرحله دوم به تعیین هم‌سویی یا عدم هم‌سویی مقررات ملی موجود با مقررات سازمان تجارت جهانی و در صورت لزوم وضع ضوابط جدید، حذف یا اصلاح مقررات مغایر با ضوابط و مقررات این سازمان پرداخت. نوشتار حاضر با بررسی دو ضابطه مهم «عدم تبعیض» (Non-discrimination) و «منع موانع غیر ضروری در مسیر تجارت» (Unnecessary barriers to international trade) در این موافقت‌نامه و بررسی وضعیت مقررات و ضوابط ایران در این زمینه تلاش اندکی در جهت هموارسازی مسیر الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی محسوب می‌گردد. در همین راستا مقاله حاضر ابتدا به بررسی حوزه اعمال مقررات موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت می‌پردازد؛ سپس مهم‌ترین ضوابط این موافقت‌نامه یعنی عدم تبعیض و منع موانع غیر ضروری را تبیین نموده و به دنبال آن به بررسی هماهنگی یا عدم هماهنگی مقررات ایران با ضوابط مذکور می‌پردازد و در نهایت نتیجه از تمامی مطالب مطرح در مقاله ارائه می‌نماید.

۲. حوزه اعمال موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت

همان‌گونه که از مقدمه موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت پیداست این موافقت‌نامه درصدد ارائه ضوابطی است که اعضای سازمان تجارت جهانی می‌بایست برای اتخاذ و تنظیم هرگونه «مقررات فنی»، «استانداردها» و «رویه‌های ارزیابی مطابقت»

در کشورشان آن‌ها را مدنظر قرار دهند تا جریان تجارت بین‌المللی کالا تسهیل گردد. ضوابطی مانند عدم تبعیض و منع موانع غیرضروری در مسیر تجارت از این دسته‌اند. بدیهی است که برای اعمال و اجرای مقررات موافقت‌نامه مزبور ابتدا می‌بایست مشخص نمود که آیا مقررات وضع شده توسط یکی از اعضای سازمان یک مقرر فنی، یک استاندارد و یا یک رویه ارزیابی مطابقت است یا خیر و در صورت مثبت بودن پاسخ، به بررسی هماهنگی یا عدم هماهنگی این‌گونه مقررات و ضوابط کشورها با مقررات عدم تبعیض و منع موانع غیرضروری مندرج در موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت پرداخت؛ بنابراین در ابتدای بحث ضروری است تا مفهوم مقررات فنی، استانداردها و رویه‌های ارزیابی مطابقت تبیین گردند.

۲.۱. مقررات فنی

یکی از موضوعاتی که در حوزه شمول مقررات موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت قرار می‌گیرند مقررات فنی کشورها است؛ بنابراین در گام نخست می‌بایست مقررات فنی را شناسایی نمود. پاراگراف اول پیوست ۱ موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت، مقررات فنی را سندی معرفی می‌نماید که «مشخصات محصول یا فرایندها و روش‌های تولید مربوط به آن‌ها، از جمله مقررات اداری مرتبطی را که رعایت آن‌ها اجباری است تعیین می‌نماید...». از این تعریف مشخص می‌گردد که برای اینکه مقرراتی به عنوان مقررات فنی محسوب گردد می‌بایست دارای سه ویژگی باشد:

اولین ویژگی این است که مقررات مزبور می‌بایست در خصوص یک کالا یا گروهی از کالاها که قابلیت تعیین دارند وضع گردد. این بدان معنا نیست که از کالا یا کالاهای مزبور می‌بایست در مقررات نام برده شود و یا به نحو دیگری به وضوح در مقررات تعیین گردند (Du, 2007: 285) بلکه کافی است که کالای مورد بحث یعنی کالایی که در مورد آن مقررات فنی وضع می‌گردد قابلیت تعیین را داشته باشد. اگر مقرراتی به شیوه‌های مختلفی مانند تعیین شیوه‌ای که کالا باید برچسب بخورد یا نام‌گذاری شود بر یک محصول اثر بگذارد، با آن محصول به عنوان یک محصول معین رفتار خواهد شد و مقررات مزبور واجد ویژگی اول از ویژگی‌های مقررات فنی - بر

اساس موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت - خواهد بود (Button, 2004:83). بررسی نظرات ارائه شده در پرونده موسوم به ساردین‌ها در تبیین این موضوع بسیار راهگشاست. موضوع مورد اختلاف در این پرونده یکی از مقررات جامعه اروپایی بود که مقرر می‌داشت تنها محصولاتی که از نوع ساردین واقعی (*Sardina pilchardus*) تهیه شده است می‌توانند با عنوان «ساردین» نامگذاری و در بازارهای اروپا عرضه گردند؛ بنابراین از فحوی این مقررات می‌توان فهمید که محصولات تهیه شده از انواع دیگر ساردین‌ها مانند ساردین اقیانوس آرام (*Sardinops Sagax*) اجازه ندارند تا با نام ساردین بسته‌بندی و در بازارهای اروپا عرضه شوند. واردکنندگان ساردین اقیانوس آرام به اروپا، این مقررات را یک مقررات فنی مشمول موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت دانسته و آن را مغایر با ضوابط این موافقت‌نامه اعلام نمودند. در این اختلاف جامعه اروپایی بیان داشت که این مقررات تنها در خصوص ساردین واقعی بوده و در آن از سایر ساردین‌ها مانند ساردین اقیانوس آرام ذکر می‌نماید و بر همین اساس ساردین اقیانوس آرام یک محصول قابل تعیین نیست؛ بنابراین در خصوص اختلاف پیرامون واردات ساردین اقیانوس آرام به اروپا، این بخش از مقررات اروپا به عنوان مقررات فنی تحت شمول موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت قرار نمی‌گیرد. هیئت استینافی سازمان با این استدلال مخالفت نمود و بیان داشت که از آنجا که مقررات مزبور مانع ورود ساردین اقیانوس آرام با نام ساردین به بازار می‌شود لذا ساردین اقیانوس آرام به عنوان یک محصول قابل تعیین تلقی می‌گردد^۴ و مقررات اروپا نیز یک نوع مقررات فنی محسوب می‌شود.

ویژگی دوم مقررات فنی این است که مقرراتی که در خصوص یک کالای معین اعمال می‌شود می‌بایست مشخصات کالا را بیان نماید. مشخصات محصول می‌تواند به دو شیوه مثبت و منفی بیان گردد. قانون‌گذار یک کشور ممکن است مقررات و ضوابطی را وضع نماید که وجود ویژگی‌های خاصی را در محصول الزامی نماید یا تصریح نماید که یک محصول نمی‌بایست ویژگی‌های خاصی را دارا باشد (Koebele, 2007:189). چنین ویژگی‌هایی ممکن است مرتبط با ترکیب، اندازه، شکل، رنگ، بافت، سختی و نرمی و درجه غلظت و بسته‌بندی باشد. ذکر تنها یکی از این

ویژگی‌ها برای بیان مشخصات یک کالا کفایت می‌کند. برای مثال مقرراتی که مقرر می‌نماید که «کلیه فراورده‌های دخانی باید در بسته‌بندی‌هایی با شماره سریال و برچسب ویژه شرکت دخانیات عرضه شوند...»^۵ (شیوه مثبت) و یا «استفاده از نام و علامت تجاری شرکت‌های تولیدکننده انواع فراورده‌های دخانی بر روی دیگر کالاها که تبلیغ مصرف مواد دخانی محسوب شود، ممنوع است»^۶ (شیوه منفی) از جمله مقررات فنی می‌باشند.

آخرین ویژگی مقررات فنی که منجر به تمایز میان مقررات فنی و استانداردها می‌گردد این است که یک اقدام قانونی وقتی به عنوان مقررات فنی محسوب می‌گردد که تبعیت از آن الزامی باشد.^۷ چنانچه تبعیت از یک مقررات که دارای دو ویژگی اول و دوم مذکور در فوق (یعنی در خصوص یک کالای معین بوده و مشخصات کالا را خواه به صورت مثبت و یا منفی بیان نماید) باشد جنبه الزامی نداشته باشد، مقررات مزبور مشمول عنوان مقررات فنی نبوده و یک استاندارد محسوب می‌گردد. قوانینی که مقرر می‌دارند که تمامی اتومبیل‌ها می‌بایست مجهز به کیسه هوا باشند و یا قانونی که مقرر می‌دارد که تمامی بسته‌بندی‌های استفاده شده برای یک محصول خاص می‌بایست قابل بازیافت باشند و در غیر این صورت از ورود آن‌ها به بازار جلوگیری به عمل می‌آید در زمره این نوع مقررات فنی می‌باشند. این مثال‌ها نشان می‌دهد که مفهوم مقررات فنی بسیار وسیع بوده و بخش زیادی از قواعد مختلف و متعدد کشورهای عضو را در برمی‌گیرد.

۲.۲. استانداردها

پاراگراف دوم پیوست ۱ موافقت‌نامه در تعریف استاندارد بیان می‌دارد که استاندارد «سندی است مصوب یک مؤسسه مورد تأیید که قواعد، رهنمودها یا مشخصات محصولات یا فرایندها و روش‌های تولید مربوط به آن‌ها را که رعایت آن‌ها الزامی نیست، برای استفاده مکرر و عمومی، تعیین می‌نماید». با این تعریف شرایط واژگان فنی، نمادها، بسته‌بندی، علامت‌گذاری یا برچسب‌زنی مشمول عنوان استاندارد است. لازم به ذکر است که به طور کلی مؤسسات استانداردسازی در دنیا دو نوع

استاندارد ارائه می‌نمایند: اجباری و اختیاری که رعایت استانداردهای اجباری برخلاف استانداردهای اختیاری الزامی است. در هر حال در زمینه مقررات این موافقت‌نامه منظور از استاندارد، استانداردهای اختیاری بوده و استانداردهای الزامی در قلمروی مقررات فنی بررسی می‌گردند.

گرچه تبعیت از استانداردهای مدنظر این موافقت‌نامه برخلاف مقررات فنی، الزامی نیست اما اغلب تولیدکنندگان به دلایل مختلفی از جمله توجه به انتظارات مصرف‌کنندگان و دشواری فروش محصولات فاقد استاندارد در بازار این استانداردها را رعایت می‌نمایند. استانداردهای مزبور توسط سازمان‌های بین‌المللی (سازمان بین‌المللی استانداردسازی)، سازمان‌های منطقه‌ای (مؤسسه استانداردسازی ارتباطات راه دور اروپا) و سازمان‌های ملی (سازمان ملی استاندارد ایران) تدوین و ارائه می‌گردند. در ایران از این نوع استانداردها با عنوان «استاندارد تشویقی» در برابر «استانداردهای اجباری» یاد می‌نماید.

۲.۳. رویه‌های ارزیابی مطابقت

علاوه بر مقررات فنی و استانداردها، رویه‌های ارزیابی مطابقت، سومین مانع فنی در مسیر تجارت بین‌المللی محسوب گشته که مورد توجه موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت قرار گرفته است. پاراگراف سوم پیوست ۱ موافقت‌نامه، رویه ارزیابی مطابقت را به عنوان هر روشی معرفی می‌نماید «...که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم برای تعیین اینکه آیا الزامات مربوط به مقررات فنی یا استانداردها رعایت می‌شوند یا خیر به کار می‌رود». برای مثال اگر مقرراتی وجود دارد که تصریح می‌نماید که بال هواپیما می‌بایست قادر باشد که مقدار فشار مشخصی را تحمل نماید، آزمونی که فشار مورد نظر را بر بال هواپیما وارد می‌سازد تا توانایی قدرت بال را بسنجد یک رویه ارزیابی مطابقت محسوب می‌گردد؛ بنابراین، عملکرد اصلی یک رویه ارزیابی مطابقت این است که اطمینان حاصل نماید که یک محصول خاص، شرایط مندرج در یک مقررات فنی یا استاندارد را دارا است یا خیر. چنانچه بهترین مقررات فنی یا استانداردها وضع گردد، اما رویه‌های ارزیابی مطابقت زمان‌بر و پرهزینه باشند در عمل مانع و محدودیت در

واردات کالاها ایجاد نموده و به نظام تجارت جهانی صدمه می‌زند.

تبصره الحاقی پاراگراف سوم پیوست ۱ موافقت‌نامه مفهوم رویه‌های ارزیابی مطابقت را به نحو موسعی تفسیر نموده و تمامی رویه‌های نمونه‌برداری، آزمایش و بازرسی، ارزیابی، بررسی و اطمینان از مطابقت، ثبت، تأیید اعتبار، تصویب و نظایر آن‌ها را مشمول عنوان رویه‌های ارزیابی مطابقت می‌داند. به طور خلاصه می‌توان گفت که رویه‌های ارزیابی مطابقت شامل انواع روش‌هایی است که در آن، محصول خاصی به منظور میزان تبعیت آن از شرایط یک مقررات فنی یا یک استاندارد، ارزیابی می‌گردد. پس از این بررسی اجمالی پیرامون موضوعاتی که در قلمرو مقررات و ضوابط موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت قرار می‌گیرند مناسب است تا به بررسی دو ضابطه مهم عدم تبعیض و منع موانع غیرضروری در این موافقت‌نامه بپردازیم.

۳. عدم تبعیض و منع موانع غیرضروری در موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت

موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت حاوی ضوابط و مقررات متعددی بوده که البته اغلب آن‌ها مقررات شکلی بوده و خارج از حیطه موضوع این مقاله می‌باشند. ضوابط ماهوی موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت همراه با شرایط شکلی مفصل آن در رابطه با تهیه، اتخاذ و اعمال مقررات فنی، استانداردها و شرایط ارزیابی مطابقت تلاش دارند تا مانع محکمی در برابر سیاست‌های حمایت‌گرایانه دولت‌ها فراهم آورند. این موافقت‌نامه با طرح ضوابطی همچون اصل عدم تبعیض و منع ایجاد موانع غیرضروری در تجارت بین‌المللی درصدد ایجاد موازنه میان حق اعضا در وضع ضوابط و مقررات برای حفاظت از منافع مشروع آن‌ها از یک سو و تسهیل مسیر تجارت آزاد از سوی دیگر است. در ادامه این ضوابط به تفصیل بررسی می‌گردد.

۳.۱. عدم تبعیض

براساس پاراگراف یک ماده ۲، پاراگراف د پیوست ۳ و بند ۱ پاراگراف یک ماده ۵ این موافقت‌نامه به ترتیب در رابطه با وضع و اعمال مقررات فنی، استانداردها و رویه‌های ارزیابی مطابقت، اعضا می‌بایست با محصولات تولیدی سایر اعضا به گونه‌ای

برخورد نمایند که در مقایسه با رفتار اعمال شده با محصولات مشابه داخلی خود و یا محصولات مشابه سایر اعضا نامناسب‌تر نباشد.

در بررسی رعایت اصل عدم تبعیض در برخورد با یک کالای وارداتی در قیاس با یک کالای داخلی مشابه، دو نوع بررسی می‌بایست صورت گیرد.^۸ در ابتدا باید مشخص گردد که آیا دو محصول یا مجموعه‌ای از محصولات، مشابه می‌باشند یا خیر و در مرحله بعدی بررسی گردد که چنانچه دو محصول مشابه هستند آیا رفتار نامناسب‌تری نسبت به کالاهای وارداتی در قیاس با کالاهای داخلی یا کالاهای مشابه سایر اعضا صورت گرفته است یا خیر. از آنجا که در ابتدا می‌بایست مشابهت یا عدم‌مشابهت میان دو کالای مورد نظر تعیین گردد در ادامه مفهوم مشابهت و معیارهای مناسب برای تعیین مشابهت تبیین می‌گردد.

۳.۱.۱. محصولات مشابه: این موضوع که آیا دو محصول داخلی و وارداتی مشابه هستند یا خیر، یکی از مباحث حقوقی مهم پیرامون مقررات موافقت‌نامه‌های سازمان تجارت جهانی است. بخشی از این اهمیت به این دلیل است که واژه «محصولات مشابه» در هیچ یک از موافقت‌نامه‌های سازمان تجارت جهانی تعریف نگردیده است. گرچه این مفهوم در ده ماده مختلف از موافقت‌نامه گات ذکر گردیده است^۹ اما بیشترین آرای قضایی در رابطه با مفهوم محصولات مشابه پیرامون مواد ۱ و ۳ موافقت‌نامه گات صادر گردیده است و منطقی است تا تفسیر اصل عدم تبعیض و تعریف محصول مشابه در زمینه موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت تحت تأثیر نظرات و آرای پیرامون مواد ۱ و ۳ موافقت‌نامه گات ۱۹۹۴ باشد. احتمال استفاده از تفاسیر سایر مقررات در خصوص مفهوم محصولات مشابه در برخی پرونده‌ها نیز تأیید گردیده است.^{۱۰}

واژه مشابه در لغت به معنای داشتن خصوصیات یا ویژگی‌های یکسان در شکل، اندازه و مانند این‌ها است (Brown, 1993: 1588)؛ بنابراین، محصولات مشابه، محصولاتی هستند که در برخی ویژگی‌ها یا خصوصیات، مشابه یا یکسان می‌باشند.

تشخیص مشابهت میان محصولات، مستلزم مقایسه میان محصولات وارداتی و محصولات داخلی است. اگر چه تشخیص و تعیین مشابهت بین محصولات وارداتی و

داخلی در هر موردی با توجه به شرایط خاص آن مورد تعیین می‌گردد و در واقع قضاوت شخصی تصمیم‌گیرندگان در این خصوص بسیار مهم بوده، اما ارکان حل و فصل دعاوی سازمان تجارت جهانی از برخی معیارها در تعیین مشابهت مقرر در پاراگراف دوم و چهارم ماده ۳ موافقت‌نامه گات^{۱۱} استفاده نموده است. دو معیار «استفاده نهایی از محصول در یک بازار» و «آزمون هدف و اثر» از مهم‌ترین این معیارها می‌باشند.

در معیار استفاده نهایی از محصول در یک بازار برای تعیین مشابهت کالاها توجه زیادی به بازاری که این کالاها در آن عرضه گردیده یا قرار است عرضه گردند صورت می‌گیرد. در خصوص علت به کارگیری معیار استفاده نهایی از محصول در یک بازار باید بیان داشت که از آنجایی که هدف وضع مقررات سازمان تجارت جهانی، برقراری شرایط رقابت برابر در بازار برای کالاهای داخلی و وارداتی است، مکان بازار اهمیت ویژه‌ای برای تعیین مشابهت دو محصول دارد؛ بنابراین، محصولاتی که در یک بازار خاص، به عنوان محصولات مشابه تلقی می‌گردند ممکن است به دلایلی فرهنگی، اجتماعی و نظایر آن در بازار دیگری، مشابه تلقی نشوند (Hestermeyer, 2007: 16). به عنوان مثال گرچه ممکن است در بازارهای فرانسه به دلیل عدم اهمیت پاستوریزاسیون محصولات لبنی برای فرانسوی‌ها و علاقه آن‌ها به پنی‌های سنتی، پنی‌های پاستوریزه و غیرپاستوریزه به عنوان محصول مشابه تلقی می‌گردند اما ممکن است در بازار کشور دیگری مانند ایران به دلایل مختلفی از جمله دیدگاه مردمان آن کشور پیرامون محصولات غیرپاستوریزه و مضر دانستن آن‌ها این دو محصول، مشابه تلقی نگردند.

معیار دیگر مورد استفاده برای تعیین مشابهت، استفاده از آزمون هدف و اثر است. این آزمون در تعیین مشابهت، نقش مهمی را به هدف قانون‌گذار در تصویب و تدوین مقررات اعطا می‌نماید. با این توضیح که براساس این آزمون، اگر مقررات متفاوت در خصوص دو محصول به‌ظاهر مشابه در راستای اهداف مشروع و غیرحمایت‌گرایانه (از جمله پاسخ‌گویی به نگرانی افکار عمومی پیرامون سلامت کالای وارداتی) وضع گردد این دو محصول مشابه تلقی نگشته و برخورد متفاوت با این دو دسته محصول نوعی

اقدام تبعیض‌آمیز محسوب نمی‌گردد؛ بنابراین عملکرد دولت‌ها در وضع ضوابط متفاوت بین محصولات به‌ظاهر مشابه به دلیل اهداف غیرحمایت‌گرایانه به رسمیت شناخته می‌شود.^{۱۲} در مقابل ضوابط و مقرراتی که با هدف حمایت از کالای داخلی در برابر کالای مشابه وارداتی وضع گشته و در عمل هم منجر به این حمایت گردد تبعیض‌آمیز و مغایر با ضابطه عدم تبعیض سازمان تجارت جهانی است.

به‌طور کلی در خصوص معیارهای تشخیص مشابهت میان محصولات می‌توان بیان داشت که هنوز معیاری که بتوان به عنوان یک معیار کامل و مناسب برای تمامی اختلافات مورد استفاده قرار گیرد شناسایی نگردیده است و رویه قضایی سازمان نشان می‌دهد که هیئت‌های حل و فصل اختلاف و هیئت استینافی سازمان با توجه به نوع محصولات و مقررات مورد بحث از معیارهای مختلفی در این خصوص استفاده نموده‌اند. در مجموع به نظر می‌رسد که تعیین مشابهت در هر اختلافی با توجه به شرایط خاص آن موضوع صورت گرفته و قضاوت شخصی تصمیم‌گیرندگان در این زمینه بسیار اثرگذار است.

۳.۱.۲. عدم اعمال برخورد نامناسب‌تر: یک موضوع مهم دیگری که در خصوص اعمال اصل عدم تبعیض در مقررات کشورها می‌بایست مورد توجه قرار گیرد عدم اعمال رفتار یا برخورد نامناسب‌تر در قبال کالاهای وارداتی در مقایسه با کالاهای داخلی است. عبارت برخورد نامناسب‌تر یا نامطلوب‌تر پیرامون موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت مورد ارزیابی و بررسی قرار نگرفته است، اما در برخی اختلافات پیرامون اعمال پاراگراف چهارم ماده ۳ موافقت‌نامه گات ۱۹۹۴ مورد توجه قرار گرفته است. به‌طور کلی از لابه‌لای نظرات هیئت استینافی در این خصوص می‌توان دریافت که صرف یک اختلاف ظاهری در برخورد با کالاهای مشابه برای تحقق تخلف از مقررات پاراگراف ۴ ماده ۳ (اعمال یک برخورد نامناسب‌تر) کافی نیست^{۱۳} و در بررسی برخورد نامناسب‌تر باید ارزیابی نمود که آیا اقدام مزبور شرایط رقابت در بازار را به زیان کالاهای وارداتی تغییر می‌دهد یا خیر.^{۱۴}

مقررات سازمان تجارت جهانی درصدد تضمین فرصت‌های برابر برای کالاهای

وارداتی و کالاهای داخلی در زمینه قوانین، مقررات و شرایط مؤثر بر فروش، در معرض فروش قرار دادن و خرید است. هم ضوابطی که در ظاهر تبعیض آمیز می‌باشند و هم ضوابطی که شرایط رقابت بین کالاهای وارداتی و داخلی را تغییر می‌دهد بدون اینکه به ظاهر تبعیض آمیز باشند، برخورد نامناسب‌تر محسوب می‌گردند.^{۱۵}

بررسی‌ها پیرامون برخورد نامناسب‌تر با این پرسش آغاز می‌گردد که آیا اقدام کشور واردکننده، شرایط رقابت در بازار آن کشور را به زیان محصولات وارداتی تغییر داده است یا خیر. در مواردی که کشورها برای اجازه ورود کالاهای وارداتی به بازارهایشان انجام برخی بازرسی‌ها و آزمایش‌های وقت‌گیر و پرهزینه را ضروری دانسته در حالی که این نوع آزمایش‌ها برای کالاهای مشابه داخلی انجام نمی‌گیرد به طور قطع شرایط رقابت در بازار به زیان محصولات وارداتی بوده و برخورد نامناسب‌تر در قبال کالاهای وارداتی صورت گرفته است.

۳.۲. منع موانع غیرضروری در مسیر تجارت

دومین ضابطه مهم مطرح شده در موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت منع موانع غیرضروری در مسیر تجارت است. در واقع یکی از باارزش‌ترین ابزارهای که با استفاده از آن، موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت در صدد است تا تأثیرات تجاری منفی مقررات فنی، استانداردها و رویه‌های ارزیابی مطابقت بر تجارت بین‌المللی را به حداقل رساند این است که تلاش نموده تا اطمینان حاصل نماید که مقررات فنی، استانداردها و رویه‌های ارزیابی مطابقت موانع غیرضروری در مسیر تجارت بین‌المللی ایجاد نمی‌نمایند. این موضوع به روشنی در مقدمه این موافقت‌نامه بیان گردیده است. در بررسی این موضوع که آیا یک ضابطه و مقررات خاص بیش از حد ضرورت محدودکننده تجارت است یا خیر می‌بایست به مقایسه میان مقررات مزبور و مقررات احتمالی دیگر در این زمینه پرداخت.^{۱۶} برای مثال چنانچه کشوری برای رعایت سلامت شهروندانش مانع ورود کالاهای فراوری شده با اشعه گردد در حالی که تولیدکنندگان این نوع محصولات ادعا می‌نمایند که با برچسب‌زنی این نوع محصولات و اطلاع‌رسانی به مصرف‌کننده در خصوص نحوه فراوری آن‌ها ایمنی و سلامت

شهروندان محفوظ می‌ماند؛ می‌بایست به مقایسه میان این دو اقدام ممکن پرداخت. در این رابطه باید بررسی نموده که آیا اقدام احتمالی دیگر (برای مثال برچسب‌زنی) در قیاس با اقدام انجام گرفته (برای مثال ممنوعیت واردات) به میزان کمتری محدودکننده تجارت است یا خیر؛ آیا اقدام احتمالی به همان اندازه اقدام اتخاذ شده در تحقق اهداف مشروع قانون‌گذار یعنی حفظ سلامت مردم تأثیرگذار است یا خیر و آیا اتخاذ اقدام احتمالی دیگر از سوی کشور مزبور امکان‌پذیر است یا خیر.^{۱۷}

اگرچه در مقدمه موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت لزوم رعایت منع موانع غیرضروری در مسیر تجارت بیان گردیده اما رعایت این تعهد در پاراگراف دوم ماده ۲، پاراگراف ۵ پیوست ۳ موافقت‌نامه و بند ۲ پاراگراف یک ماده ۵ موافقت‌نامه به ترتیب در رابطه با وضع و اعمال مقررات فنی، استانداردها و رویه‌های ارزیابی مطابقت مورد تأکید قرار گرفته است.

پاراگراف دوم ماده ۲ موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت بیان می‌دارد که: «اعضا تضمین خواهند کرد که مقررات فنی به منظور ایجاد موانع غیرلازم فرا راه تجارت بین‌الملل یا با چنین اثری تهیه، تصویب و اجرا نشوند. بدین منظور مقررات فنی نباید از لحاظ تجاری محدودیتی بیش از آنچه برای تحقق هدفی مشروع لازم است با در نظر گرفتن خطرات ناشی از عدم تحقق آن، ایجاد نمایند. این اهداف مشروع از جمله عبارت‌اند از: الزامات امنیت ملی؛ جلوگیری از رویه‌های فریب‌کارانه؛ حفظ سلامتی یا ایمنی انسان و حفظ حیات یا بهداشت حیوان یا گیاه یا محیط‌زیست...».

این بخش از مقررات موافقت‌نامه تصریح می‌نماید که به منظور اینکه مقررات فنی، مانع غیرضروری در مسیر تجارت ایجاد ننمایند آن‌ها نمی‌بایست بیش از آنچه برای تعقیب اهداف مشروع کشورها ضروری است محدودکننده تجارت باشند. اگر یک اقدام بیش از حد لازم برای تحقق اهداف مشروع، محدودکننده تجارت باشد، یک مانع غیرضروری برای تجارت محسوب گردیده و مغایر با ضوابط مقررات پاراگراف ۲ ماده ۲ موافقت‌نامه خواهد بود.

یک نکته مهم در خصوص مقررات این بند از موافقت‌نامه این است که پیرو پاراگراف دوم ماده ۲ موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت اعضا باید برای تهیه، اتخاذ

یا اعمال یک اقدام فنی محدودکننده تجارت، اهداف مشروعی داشته باشند. پاراگراف دوم ماده ۲ موافقت‌نامه فهرستی از اهداف مشروع شامل حفظ ایمنی ملی، جلوگیری از روش‌های فریب‌کارانه و حفاظت از ایمنی یا سلامت انسان، حیوان، گیاه یا محیط‌زیست را ارائه می‌دهد.

برخی صاحب‌نظران بر این باورند که فهرست عوامل مشروع در پاراگراف دوم ماده ۲ موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت محدود و حصری نبوده و موضوعات دیگری هم می‌توانند جزء این اهداف قرار گیرند. این بدان معناست که مقررات فنی می‌توانند در راستای حصول به اهداف متعددی وضع گردند (Desmedt, 2001: 458). علاوه بر اهداف مشروع بیان شده در این بند، اهداف دیگری همچون آگاهی مصرف‌کننده، شرایط کیفی، هماهنگ‌سازی، کاهش یا محو موانع تجاری و تسهیل تجارت تاکنون به عنوان برخی دیگر از اهداف مشروع بیان گردیده‌اند (Tamiotti, 2007, 219-220). همچنین در پرونده جامعه اروپایی-ساردین‌ها برخی کشورهای اروپایی در توجیه اقدام محدودکننده تجاری خود بیان نمودند که اقدام مزبور سه هدف حمایت از مصرف‌کننده، شفاف‌سازی بازار و رقابت منصفانه را دنبال می‌نماید.^{۱۸}

پاراگراف "ه" پیوست ۳ موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت مقرر می‌دارد: «نهاد استانداردسازی [ملی اعضا] تضمین خواهد کرد که استانداردها به گونه‌ای تهیه، تصویب یا اجرا نشوند که موانعی غیرضروری در مسیر تجارت بین‌الملل به وجود آورند یا دارای چنین اثری باشند».

گرچه این بخش از مقررات موافقت‌نامه همانند پاراگراف دوم ماده ۲ آن، بر لزوم رفع موانع غیرضروری در مسیر تجارت بین‌المللی تأکید می‌نماید، اما اختلافاتی نیز در میان این دو مقررات مشاهده می‌گردد. پاراگراف ه پیوست ۳ موافقت‌نامه بر خلاف پاراگراف دوم ماده ۲ آن فهرستی از اهداف مشروع را ارائه نمی‌دهد. این امر می‌تواند نشان‌دهنده آزادی عمل بیشتر کشورها در تدوین استانداردها در قیاس با وضع مقررات فنی باشد.

بند ۲ پاراگراف یک ماده ۵ موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت مقرر می‌دارد

اعضا باید تضمین نمایند که: «تهیه، تصویب یا اجرای رویه‌های ارزیابی مطابقت به منظور ایجاد موانع غیرضروری در مسیر تجارت بین‌المللی یا با چنین تأثیری نباشد. این امر بدین معناست که رویه‌های ارزیابی مطابقت نباید سخت‌گیرانه‌تر از حدی باشند که برای اطمینان خاطر کشور واردکننده در مورد انطباق محصولات [وارداتی] با مقررات فنی یا استانداردها... ضرورت دارد».

این بخش از مقررات اعضا را متعهد می‌سازد تا از رویه‌های ارزیابی مطابقت به عنوان ابزاری برای حمایت از محصولات داخلی خود سوءاستفاده ننمایند و تأکید می‌نماید که رویه‌های ارزیابی مطابقت نمی‌توانند به گونه‌ای و با چنان شیوه‌ای استفاده شوند که موانع غیرضروری در مسیر تجارت بین‌المللی ایجاد نمایند؛ بنابراین، رویه‌های ارزیابی مطابقت برای کالاهای وارداتی نمی‌توانند سخت‌گیرانه‌تر از رویه‌های ارزیابی مطابقت مورد استفاده برای کالاهای داخلی باشند.

۴. ضابطه عدم تبعیض و منع موانع غیرضروری در مسیر تجارت در حقوق ایران

پس از تبیین ضابطه عدم تبعیض و منع موانع غیرضروری در مسیر تجارت در چارچوب موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت ضروری است تا چگونگی رعایت این ضوابط در مقررات و ضوابط واردات کالا در ایران جداگانه مورد بررسی قرار گیرد.

۴.۱. رعایت عدم تبعیض در مقررات ایران

برای ارزیابی وضعیت ضابطه عدم تبعیض در حقوق ایران می‌بایست بررسی نمود که آیا در نظام حقوقی ایران با کالاهای وارداتی رفتاری نامطلوب‌تر در قیاس با کالاهای داخلی ایرانی صورت می‌گیرد یا خیر. بررسی مقررات و ضوابط لازم‌الاجرا در ایران و عملکرد برخی نهادهای تصمیم‌گیر و یا اجرایی نشان می‌دهد که رویکرد یکسانی پیرامون این موضوع در نظام حقوقی ایران وجود ندارد و تصمیم‌گیری‌های مقطعی ناشی از تغییر وضعیت اقتصادی کشور منجر به بروز برخی ناهماهنگی‌ها در این زمینه گردیده است. عملکرد شورای عالی استاندارد و سازمان ملی استاندارد ایران مثال بارزی در این خصوص است.

بررسی تصمیمات شورای عالی استاندارد و سازمان ملی استاندارد ایران در خصوص اعمال استاندارد اجباری- که در لسان موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت، مقررات فنی نامیده می‌شوند- برای کالاهای تولید داخل و کالاهای وارداتی مشابه نشان می‌دهد که در برخی موارد با این دو دسته از کالاها به نحو مشابهی رفتار نشده است. در این زمینه در حالی که برخی از کالاهای وارداتی مشمول مقررات فنی و استانداردهای اجباری پیرامون رعایت موازین بهداشتی و ایمنی می‌باشند و در صورت عدم رعایت استانداردهای مزبور از ورود آنها به کشور ممانعت به عمل آید، کالای مشابه داخلی به بهانه حمایت از تولیدات داخلی و یا عدم وجود زیرساخت‌های لازم برای رعایت این استانداردها بدون رعایت چنین استانداردهایی در کشور تولید و توزیع می‌گردد. موضوع الزام خودروسازان داخلی به نصب کیسه ایمنی هوا مثال بارزی در این زمینه است. از یک سو واردات خودروهای خارجی بدون کیسه ایمنی هوا به ایران ممنوع بوده و از سوی دیگر تولیدکنندگان داخلی همچنان به تولید خودروهای بدون کیسه ایمنی هوا ادامه داده و محصولات خود را در بازار داخلی عرضه می‌نمایند. این دوگانگی، محصول مصوبات شتاب‌زده شورای عالی استاندارد در این خصوص است. با این توضیح که با تصویب شورای عالی استاندارد، اجرای استاندارد نصب کیسه ایمنی هوای راننده در برخی خودروها موضوع استاندارد ملی شماره ۶۹۲۴ از ابتدای سال ۱۳۹۲ و نصب حداقل دو کیسه ایمنی هوا (برای راننده و سرنشین جلو) از تاریخ ۱۳۹۲/۴/۱ اجباری گردید.^{۱۹} اما این شورا در جلسه مورخ ۱۳۹۱/۵/۲۲ این مصوبه را اصلاح نمود و اجرای این استاندارد را تا ابتدای سال ۹۳ به تعویق انداخت.^{۲۰} مثال دیگر در این زمینه رعایت استاندارد یورو ۴ برای خودروهای تولید داخل و خودروهای وارداتی است. با این توضیح که براساس برنامه کاهش آلودگی در شهرهای بزرگ کشور مصوب ۱۳۹۰ ش. هیئت‌وزیران، از ابتدای سال ۱۳۹۱ ش. تمامی خودروهای وارداتی و تولید داخل باید مطابق با استانداردهای یورو ۴ بوده؛ در غیر این صورت خودروهای مذکور مجوز ورود به کشور را نداشته و خودروهای داخلی نیز شماره‌گذاری نخواهند گردید. اینک قریب به سه سال از زمان تصویب این طرح، خودروسازان داخلی به بهانه نبود زیرساخت لازم در کشور و فقدان بنزین یورو ۴ در

عمل همچنان به تولید و عرضه محصولات با استانداردهای پایین‌تر از یورو ۴ ادامه داده در حالی که دولت از ورود برخی خودروهایی خارجی فاقد این استاندارد جلوگیری می‌نماید.

این‌گونه موارد علاوه بر اینکه مغایر با مقررات عدم تبعیض سازمان تجارت جهانی است و منجر به اعمال تبعیض میان کالاهای داخلی و وارداتی می‌گردد، به نظر مغایر با حمایت از تولید ملی نیز است. عدم رعایت استانداردهای لازم برای تولیدات داخلی، در عمل آن‌ها را از چرخه رقابت با کالاهای مشابه وارداتی خارج می‌سازد و از سوی دیگر منجر به پایین آمدن کیفیت کالاهای داخلی گشته و در نهایت به صنایع داخلی کشور صدمه می‌زند.

با این حال علاوه بر سازمان ملی استاندارد ایران نهادها و وزارتخانه‌های متعددی در زمینه رعایت استانداردها و مقررات فنی کالاهای داخلی و خارجی دخیل بوده و ضوابطی را در این زمینه تهیه و اجرا می‌نمایند. با بررسی این دسته از ضوابط و مقررات به نظر می‌رسد که نهادهای مزبور ضوابط و استانداردهایی را بدون تبعیض در خصوص هر دو نوع کالا (کالاهای وارداتی و کالاهای داخلی مشابه) الزامی نموده‌اند. حتی در برخی از این مقررات به روشنی به رعایت ضوابط و استانداردهای بهداشتی و بهداشت گیاهی یکسان هم در تولید و هم در ورود یا ترخیص کالاهای خاصی اشاره می‌گردد.^{۲۱} استفاده از این عبارات به وضوح دال بر قصد قانون‌گذار برای اعمال رفتاری یکسان و غیر تبعیض‌آمیز با این دو گروه از کالاها است. این موضوع یکی از نکات مثبت در سیاست تجاری ایران بوده که قابل تقدیر است، اما نکته مهم آن است که در این مسئله علاوه بر لزوم وجود مقررات و ضوابط غیر تبعیض‌آمیز می‌بایست در عمل نیز با دو دسته کالاهای مزبور به گونه‌ای تبعیض‌آمیز رفتار ننمود. با این توضیح که در برخی موارد گرچه استانداردهای مشابهی برای کالاهای داخلی و وارداتی مقرر گشته، اما در هنگام بررسی و ارزیابی مطابقت کالاها با استانداردهای مزبور به نحو تبعیض‌آمیزی رفتار می‌گردد و ارزیابی مطابقت کالاهای داخلی با استانداردهای مذکور، با مسامحه و سرعت عمل بیشتری صورت می‌گیرد. این موضوع یکی از دغدغه‌های اصلی سازمان تجارت جهانی است که باید مورد توجه نهادهای مسئول در داخل کشور به ویژه

وزارت صنعت، معدن و تجارت به عنوان متولی اصلی واردات کالا به کشور قرار گیرد و با به‌کارگیری تمهیداتی همچون بازرسی‌های مرتب در این زمینه، مانع اعمال تبعیض عملی (در مقابل تبعیض قانونی) به نفع کالاهای داخلی گردد.

از دیگر اقدامات مهم و مثبت در خصوص رعایت عدم تبعیض در مبادلات تجاری انعقاد موافقت‌نامه‌های تجاری متعدد بین جمهوری اسلامی ایران با سایر کشورها و تأکید بر پذیرش و اجرای این تعهد مهم است. موافقت‌نامه بازرگانی بین جمهوری اسلامی ایران و کنفدراسیون سوئیس از جمله این معاهدات مهم و مؤثر است. در این توافق‌نامه به روشنی بیان گردیده که «طرف‌های متعاقد، رفتار ملل کامله‌الوداد را در خصوص کلیه قواعد و تشریفات تجاری، در مورد یکدیگر به مورد اجرا می‌گذارند».^{۲۲} این بدان معناست که اعمال هر نوع رفتار مناسب و مطلوب یکی از طرفین توافق‌نامه با کالاهای وارداتی سایر شرکای تجاری خود، در خصوص کالاهای وارداتی کشور متعاقد دیگر نیز اعمال خواهد گردید. در ادامه، این موافقت‌نامه به موضوع عدم تبعیض اشاره نموده و مقرر می‌دارد: «کالاهایی که از قلمرو یک طرف معاهده به قلمرو کشور طرف متعاقد دیگر، طبق قوانین و مقررات کشور واردکننده وارد می‌شود از رفتاری برخوردار خواهد بود که از رفتار اعمال شده نسبت به کالاهای مشابه با مبدأ آن کشور [کالاهای داخلی آن کشور] در رابطه با مالیات داخلی و سایر هزینه‌های داخلی و کلیه قوانین و مقررات و الزامات اثرگذار بر فروش داخلی، پیشنهاد برای فروش، خرید، حمل و نقل، توزیع یا استفاده نامساعدتر نباشد».^{۲۳}

نکته قابل توجه در خصوص انعقاد این موافقت‌نامه‌های تجاری این است که این معاهدات علاوه بر اینکه مسیر تجارت بین ایران با سایر کشورها را هموار ساخته و منجر به اشتیاق بیشتر سایر کشورها برای انجام مبادلات تجاری با ایران می‌گردد، زمینه‌ساز الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی نیز خواهد بود؛ کما اینکه در مقدمه موافقت‌نامه فوق‌الذکر گسترش روابط تجاری بر پایه برابری حقوق و تعهدات، عدم تبعیض و منافع دوجانبه با توجه به وضعیت سوئیس به عنوان یکی از اعضای سازمان تجارت جهانی و تصمیم ایران جهت الحاق به این سازمان در اسرع وقت به عنوان هدف انعقاد آن بیان گردیده است.

به‌طور کلی می‌توان گفت که گرچه انعقاد موافقت‌نامه‌های تجاری میان ایران با برخی دیگر از کشورها و تأکید بر رعایت عدم تبعیض در این توافق‌ها، مطلوب و راه‌گشا است، اما در مجموع وضعیت رعایت تعهد عدم تبعیض در برخی موارد به ویژه در ضوابط ارائه شده از سوی سازمان ملی استاندارد ایران مطلوب نبوده و در صورت جدی‌تر شدن مذاکرات الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی به‌طور قطع مسائل مذکور مورد ایراد سایر اعضای سازمان قرار خواهد گرفت.

۴.۲. رعایت منع موانع غیرضروری در مسیر تجارت در مقررات ایران

همان‌گونه که از مباحث پیشین روشن گشت تعهد منع ایجاد موانع غیرضروری در مسیر تجارت، کشورها را ملزم می‌نماید تا در سیاست‌گذاری و وضع مقررات بهداشتی و بهداشت گیاهی خود، همواره تسهیل و تسریع جریان مبادلات تجاری بین کشورها را مدنظر داشته باشند. پیداست که رعایت این تعهد، طیف وسیع و متنوعی از اقدامات را در برمی‌گیرد. یکی از اقدامات مهمی که کشورها در حوزه بهداشت و ایمنی در جهت رفع این نوع موانع اتخاذ می‌نمایند، پرهیز از انجام اقدامات تکراری یا به عبارتی موازی کاری است. برای مثال انجام آزمایش‌های مشابه و مکرر برای ارزیابی ایمنی و سلامت کالاهای وارداتی توسط نهادهای مختلف و یا توسط نهادهای مسئول در دو کشور واردکننده و صادرکننده از جمله موانع در مسیر تسهیل و تسریع تجارت آزاد و یا به عبارت بهتر از مصادیق بارز «موانع غیرضروری در قالب رویه‌های ارزیابی مطابقت» در مسیر تجارت بین‌المللی است. لزوم اخذ مجوزهای بهداشتی و ایمنی گوناگون برای واردات یک کالا به کشور نیز از جمله مصادیق این «موانع غیرضروری در قالب مقررات فنی» محسوب می‌گردد. برای مثال در برخی موارد واردکننده کالا یا محصول می‌بایست گواهی بهداشتی و ایمنی محصول یا کالای موردنظر را از نهادهای مسئول در کشور مبدأ (کشور تولیدکننده کالا) دریافت نماید و پس از تأیید محصول، دوباره نهادهای مسئول در کشور مقصد (کشور واردکننده) آن را قرنطینه، نمونه‌برداری و مورد آزمایش قرار دهند و در صورت تأیید نهادهای اخیر، مجوز ترخیص کالا از گمرک صادر خواهد گشت. گاهی اوقات واردات کالا به یک کشور منوط به کسب مجوزهای

متعدد از مراجع مختلف داخلی کشور واردکننده بوده که همگی، جنبه‌های واحدی از کیفیت و ایمنی محصول را مورد بررسی قرار می‌دهند. واضح است که اعمال چنین روشی نوعی دوباره‌کاری بوده و نتیجه‌ای جز اتلاف سرمایه‌های ملی، تحمیل هزینه‌های غیرضروری بر صادرکننده خارجی، طولانی‌گشتن زمان ترخیص کالا از گمرک، عدم دسترسی مصرف‌کننده به کالای مزبور در زمان مقرر و در نهایت دلسردی بازرگانان از مبادلات تجاری بین‌المللی در پی نخواهد داشت.

جمهوری اسلامی ایران با شناخت مضرات این موازی‌کاری‌ها و با اشتیاق برای فراهم آوردن زمینه‌های الحاق به سازمان تجارت جهانی، گام‌های مهم و ارزشمندی را در رفع این موانع غیرضروری برداشته است. یکی از مهم‌ترین این اقدامات امضای تفاهم‌نامه میان گمرک جمهوری اسلامی ایران و سازمان ملی استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران در سال ۱۳۹۰ ش. است. براساس این تفاهم‌نامه که با هدف تسهیل و تسریع در صدور مجوز صادرات و واردات کالا منعقد گردیده است، از این پس کنترل کیفیت کالاهای صادراتی با استفاده از توان شرکت‌های بازرسی تأیید صلاحیت شده توسط سازمان ملی استاندارد ایران ممکن بوده و دیگر نیازی به تأیید مستقیم کیفیت و سلامت این کالاها توسط سازمان مذکور نیست. همچنین امکان ترخیص کالا بدون نیاز به اخذ مجوز موردی از سازمان ملی استاندارد در خصوص برخی کالاها از قبیل مواد اولیه و واسطه‌ای، واردات کالاهای سرمایه‌ای مربوط به واحدهای تولیدی، واردات کالاهای دارای برند بین‌المللی ثبت شده در سازمان ملی استاندارد و دارای نمایندگی مجاز در کشور و واردات کالاهای دارای گواهی از دیگر دستگاه‌های مرتبط دارای صلاحیت وجود دارد.^{۲۴} بر این اساس سازمان ملی استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران فهرست شرکت‌های بازرسی تأیید صلاحیت‌شده و دارای نشان‌های بین‌المللی ثبت شده در سازمان را برای گمرک فراهم خواهد نمود.^{۲۵}

انعقاد تفاهم‌نامه دیگری میان گمرک جمهوری اسلامی ایران و سازمان غذا و دارو^{۲۶} زیر مجموعه وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی نیز گام دیگری در جهت برداشتن موانع در این حوزه است. لازم به ذکر است که براساس قانون مواد خوردنی و آشامیدنی و آرایشی و بهداشتی مصوب ۱۳۴۶ ش. ترخیص مواد غذایی یا

بهداشتی یا آرایشی از گمرک به هر شکل و کیفیت علاوه بر دارا بودن گواهی بهداشتی و قابلیت مصرف از کشور مبدأ، مستلزم تحصیل پروانه ورود از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی بوده و واردکننده مکلف است تا برای تحصیل پروانه مزبور، فرمول مواد و همچنین موادی که برای نگاهداری به آنها اضافه شده را به این وزارتخانه تسلیم نماید.^{۲۷} این امر توسط دستورالعمل‌های مختلفی که از سوی اداره کل نظارت بر مواد غذایی، آشامیدنی، آرایشی و بهداشتی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در خصوص واردات این نوع کالاها و محصولات صادر گردیده نیز به روشنی مورد تأکید قرار گرفته است^{۲۸} و مطابق این مقررات پس از تأیید کالاهای وارداتی از سوی آزمایشگاه‌های مورد تأیید وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی، مجوز ورود و مصرف این محصولات صادر می‌گردد. این در حالی است که کالاها و محصولات مزبور ابتدا در کشور مبدأ تحت آزمایش و بررسی قرار گرفته و مدارک مراجع مورد تأیید کشور صادرکننده، دال بر سلامت و ایمنی کالاهای مزبور در اختیار گمرک جمهوری اسلامی ایران قرار دارد. بررسی و آزمایش مجدد این محصولات در کشور مقصد از مصادیق بارز ایجاد مانع غیرضروری در مسیر تجارت بین‌المللی کالاها به بهانه ملاحظات بهداشتی و بهداشت گیاهی است.

با انعقاد تفاهم‌نامه میان گمرک جمهوری اسلامی ایران و سازمان غذا و دارو ضمن اینکه ایمنی و کیفیت مواد اولیه و فرآورده‌های مشمول ماده ۱۶ قانون نظارت بر مواد خوراکی، آشامیدنی، آرایشی و بهداشتی حفظ می‌گردد، از توقف کالا در انبارهای غیراختصاصی گمرک ممانعت به عمل آمده و از طریق تسریع در صدور مجوز ترخیص مواد مذکور از گمرکات کشور با حذف مجوز موردی برای کارخانه‌های تولیدی و شرکت‌های واردکننده که استقرار الزامات سیستم‌های ایمنی و کیفیت در آنها به تأیید وزارت بهداشت رسیده و فهرست آنها به گمرک اعلام خواهد شد و انجام ترخیص مواد مذکور این واحدها از گمرکات کشور با تعهد و تقبل مسئولیت مدیرعامل و مسئول فنی واحد مزبور، جریان مبادلات تجاری تسهیل می‌گردد. با این وضعیت در صورت دارا بودن گواهی بهداشتی از سوی مراجع مورد تأیید کشور مبدأ، نیازی به اخذ گواهی بهداشتی و سلامت از سوی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ایران

نخواهد بود و کالای مزبور با اخذ تعهد از شرکت واردکننده در خصوص ایمنی و سلامت آن به بازار عرضه می‌گردد. البته این تسهیلات تنها مشمول آن دسته از واردکنندگانی می‌گردد که فهرست آن‌ها از طرف وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به گمرک جمهوری اسلامی ایران اعلام گردد.^{۲۹}

بنابراین، براساس توافقات فوق‌الذکر، کالاهای وارداتی واحدهای معرفی شده از سوی سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران و وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی نیازی به اخذ مجوز موردی از آن نهادها جهت ترخیص از گمرک ندارند.

گرچه این توافق‌نامه‌ها میان نهادهای مختلف متولی امر بهداشت و ایمنی در ایران نقش مؤثری در رفع موانع غیرضروری در تجارت بین‌المللی دارند، اما موضوع موازی کاری نهادهای مختلف همچنان مسیر مبادلات تجاری را با مانع مواجه خواهد ساخت. براساس قوانین مختلف لازم‌الاجرا در ایران در برخی موارد نهادهای مختلفی می‌بایست مجوزهای بهداشتی و ایمنی متعددی صادر نمایند که صدور تنها یکی از آن‌ها سلامت و ایمنی محصول را تضمین می‌نماید. برای مثال در مورد برخی اقلام در ایران علاوه بر وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی^{۳۰}، سازمان حفظ نباتات وزارت جهاد کشاورزی^{۳۱}، سازمان محیط‌زیست^{۳۲}، سازمان انرژی اتمی ایران^{۳۳} و سازمان ملی استاندارد ایران^{۳۴} می‌بایست گواهی‌های بهداشتی و ایمنی جداگانه صادر نمایند که مستلزم صرف وقت و هزینه فراوان است. یکی از طرق رفع این مشکل تجمیع ارزیابی‌ها در خصوص سلامت و بهداشت کالاها در یک نهاد خاص است. در آخرین و مؤثرترین اقدام برای رفع این موازی کاری در دستگاه‌های اجرایی، دولت بخشنامه‌ای را در خصوص حذف موازی کاری دستگاه‌های دولتی صادر نمود. در این بخشنامه^{۳۵} که به استناد مفاد مواد ۱ و ۳ قانون اصلاح مجموعه قوانین و مقررات مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی مصوب ۱۳۷۱ ش. ماده ۴ قانون رفع برخی از موانع توسعه و سرمایه‌گذاری صنعتی مصوب ۱۳۸۶ ش. ماده ۳ قانون ارتقای کیفیت خودرو و سایر تولیدات صنعتی مصوب ۱۳۸۹ ش؛ و تبصره بند ۴ مصوبه شماره ۲۰۶/۳۵۸۳۸ مورخ ۱۳۹۰ ش. شورای عالی اداری صادر گردیده از تاریخ ابلاغ این بخشنامه مسئولیت تعیین، تدوین و نشر استانداردهای ملی و نظارت بر اجرای استانداردهای کالا به

استثنای دارو که بر عهده وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی است، تنها بر عهده سازمان ملی استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران قرار گرفته و کلیه دستگاه‌های اجرایی موظف گردیدند همکاری لازم را در اجرای این بخشنامه با سازمان مزبور به عمل آورند. اجرای کامل این بخشنامه بخش عظیمی از موانع غیرضروری در مسیر مبادلات بین‌المللی ایران با سایر کشورها را از میان بر خواهد داشت.

در مجموع می‌توان گفت که با توجه به تدوین توافق‌نامه‌های متعدد میان نهادهای اجرایی کشور در تسهیل و ترخیص کالاها از گمرک و بخشنامه دولت در واگذاری وظیفه تدوین و نظارت بر اجرای استانداردهای تمامی کالاها (به جز در خصوص دارو) به سازمان ملی استاندارد، ایران گام‌های مؤثری را در رفع موانع غیرضروری در مسیر مبادلات تجاری با سایر کشورها برداشته است.

۵. نتیجه

سازمان تجارت جهانی به عنوان متولی تجارت آزاد در تلاش برای حذف موانع غیرتعرفه‌ای از جمله مقررات بهداشتی محدودکننده تجارت آزاد است. در همین راستا موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت با مدنظر قرار دادن بخشی از موانع غیرتعرفه‌ای یعنی مقررات فنی، استانداردها و رویه‌های ارزیابی مطابقت تلاش می‌نماید تا با وضع ضوابطی مانع از اتخاذ اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی محدودکننده تجارت با انگیزه حمایت از صنایع داخلی گردد. دو تعهد عدم تبعیض و منع موانع غیرضروری تجاری از جمله مهم‌ترین ضوابط این موافقت‌نامه می‌باشند. ضابطه عدم تبعیض اعضا را ملزم می‌نماید تا به بهانه رعایت مقررات فنی، استانداردها و اعمال رویه‌های ارزیابی مطابقت با کالاهای خارجی برخوردار نامناسب‌تر در مقایسه با کالاهای مشابه داخلی اعمال ننمایند. ضابطه منع موانع غیرضروری تجاری هم کشورها را ملزم می‌نماید تا در وضع و اجرای مقررات فنی، استانداردها و رویه‌های ارزیابی مطابقت برای حفظ بهداشت و ایمنی جامعه خود همواره تسهیل و تسریع جریان مبادلات تجاری بین کشورها را مدنظر داشته باشند.

با یک بررسی اجمالی از مقررات داخلی ایران به نظر می‌رسد که برخی ضوابط قانونی در سیستم حقوقی ایران در حوزه بهداشت و سلامتی با ضابطه عدم تبعیض و منع موانع غیرضروری تجاری سازگار نمی‌باشند. البته در مواردی این مغایرت‌ها ناشی از تأثیر تحولات سیاسی در عرصه بین‌المللی و فشارهای سیاسی وارد بر کشور بوده که بر سیاست‌های تجاری اثرگذار می‌باشند. گرچه اتخاذ این نوع سیاست‌ها موقتی و مقطعی بوده و جهت‌گیری اصلی سیاست‌های تجاری ایران را نشان نمی‌دهد؛ با این حال به نظر می‌رسد که نهادهای قانون‌گذاری و سیاست‌گذاری در کشور می‌توانند با استفاده از ظرفیت‌هایی که مقررات سازمان تجارت جهانی برای رفع موانع تجاری در اختیار کشورها قرار داده به وضع مقررات و ضوابط جدیدی در حوزه بهداشت و ایمنی بپردازند.

پی‌نوشت‌ها

^۱. منظور از اقدامات در این مقاله، تمامی ضوابط، مقررات، شرایط و سیاست‌های اتخاذ شده توسط اعضای سازمان تجارت جهانی است.

^۲. The Agreement on Technical Barriers to Trade, 1994; available at: http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/17-tbt_e.htm, last visited: May 24, 2013.

^۳. Appellate Body Report, European Communities-Measures Affecting Asbestos and Products Containing Asbestos, paras 66-70.

^۴. Appellate Body Report, European Communities-Trade Description of Sardines, para. 185.

^۵. ماده ۶ قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات، مصوب ۱۳۸۵ ش.

^۶. ماده ۳ آیین‌نامه اجرایی قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات، مصوب ۱۳۸۶ ش. هیئت‌وزیران

^۷. Appellate Body Report, European Communities-Trade Description of Sardines, para.194.

^۸. Appellate Body Report, Japan-Taxes on Alcoholic Beverages, para.113.

^۹. مواد ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۱، ۱۳، ۱۶ و ۱۹ موافقت‌نامه گات

^{۱۰}. Panel Report, Indonesia-Certain Measures Affecting the Automobiles Industry, para.14.141

۱۱. ماده ۳ موافقت‌نامه گات: «...۲- محصولات سرزمین هر طرف متعاهدی که وارد سرزمین طرف متعاهد دیگر می‌شوند، نباید به طور مستقیم یا غیرمستقیم مشمول مالیات‌های داخلی یا انواع هزینه‌های داخلی دیگر مازاد بر مالیات‌ها و هزینه‌هایی شوند که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در مورد محصولات مشابه داخلی برقرار می‌گردد...»
۴- رفتار اتخاذ شده در مورد محصولات سرزمین هر یک از طرف‌های متعاهد که وارد سرزمین طرف متعاهد دیگری می‌شود، نباید نامطلوب‌تر از رفتاری باشد که در ارتباط با تمامی قوانین، مقررات و الزامات مؤثر بر فروش داخلی، پیشنهاد فروش، خرید، حمل و نقل، توزیع یا استفاده در مورد محصولات مشابه دارای منشأ ملی اتخاذ می‌گردد...».

۱۲. Panel Report, The United States-Measures Affecting Alcoholic and Malt Beverages, paras 5.25 and 5.71

۱۳. Appellate Body Report, Korea-Measures Affecting Imports of Fresh, Chilled and Frozen Beef, para.137 and Appellate Body Report, European Communities-Measures Affecting Asbestos and Products Containing Asbestos, para.100.

۱۴. Appellate Body Report, Korea-Measures Affecting Imports of Fresh, Chilled and Frozen Beef, para.137.

۱۵. Panel Report, Japan-Measures Affecting Consumer Photographic Film and Paper, para.10.380

۱۶. Appellate Body Report, The United States-Measures Concerning the Importation, Marketing and Sale of Tuna and Tuna Products, para. 319.

۱۷. Ibid., para. 322.

۱۸. Panel Report, European Communities-Trade Description of Sardines, para.7.113.

۱۹. تصویب‌نامه در خصوص اجرای اجباری استاندارد نصب کیسه ایمنی هوا بر روی خودرو از ابتدای برنامه پنجم توسعه، ۱۳۸۸

۲۰. تصویب‌نامه اصلاحی در خصوص نصب کیسه ایمنی هوا بر روی خودرو، ۱۳۹۱

۲۱. ماده ۳ قانون حفاظت در برابر اشعه (۱۳۶۸)؛ تبصره ماده ۸ قانون حفاظت و بهسازی محیط‌زیست (۱۳۵۳)؛ ماده ۱۴ قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و موارد خوردنی و آشامیدنی (۱۳۳۴)؛ ماده ۹ قانون مواد خوردنی و آشامیدنی و آرایشی و بهداشتی (۱۳۴۶)؛ بند د ماده ۳ قانون دام‌پزشکی کشور (۱۳۵۰)؛ ماده ۱۷ قانون حفظ نباتات کشور (۱۳۴۶) و ماده ۸ قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا (۱۳۷۴)

۲۲. ماده ۳ قانون موافقت‌نامه بازرگانی بین جمهوری اسلامی ایران و کنفدراسیون سوئیس، مصوب ۱۳۸۶ ش.

۲۳. پیشین، ماده ۵.

۲۴. ماده ۲ تفاهم‌نامه میان سازمان ملی استاندارد ایران و گمرک جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۰)؛ قابل مشاهده در:

<http://aalinasabco.com/wp-content/uploads/استاندارد-ایران-ملی-سازمان-ملی-استاندارد-ایران.pdf>; last visited: May 24, 2013

۲۵. پیشین، ماده ۴.

۲۶. تفاهم‌نامه معاونت غذا و دارو وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با معاونت امور گمرکی گمرک جمهوری اسلامی ایران و دستورالعمل اجرایی موضوع بند ب ماده ۲ تفاهم‌نامه (۱۳۹۱)؛ قابل مشاهده در:

<http://www.nigc.ir/Site.aspx?ParTree=11101212151113&LnkIdn=39194>; last visited: May 24, 2013

۲۷. ماده ۱۶ قانون مواد خوردنی و آشامیدنی و آرایشی و بهداشتی، مصوب ۱۳۴۶ ش.

۲۸. دستورالعمل واردات مواد اولیه و کالاهای فرایند شده آرایشی و بهداشتی و سموم، مصوب ۱۳۸۵ ش. (اداره کل نظارت بر مواد غذایی، آشامیدنی، آرایشی و بهداشتی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی)؛ قابل مشاهده در:

http://fdo.lums.ac.ir/parameters/lums/modules/cdk/upload/content/portal_content/File/ghaza/hade%20aghal%20zavabet%20ghazaei/mavade%20avaliye.pdf; last visited: May 24, 2013 و

بخشنامه ضوابط واردات مواد اولیه دارویی، مصوب ۱۳۸۶ ش. (اداره کل نظارت بر امور دارو و مواد مخدر وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی)؛ قابل مشاهده در:

<http://www.pezeshkan.org/?p=11454>; last visited: May 24, 2013

۲۹. ماده ۲ تفاهم‌نامه معاونت غذا و دارو وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با معاونت امور گمرکی گمرک جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۱۳۹۱ ش.

۳۰. قانون تشکیلات و وظایف وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، مصوب ۱۳۶۷ ش.

۳۱. قانون حفظ نباتات، مصوب ۱۳۴۶ ش.

۳۲. قانون حفاظت و بهسازی محیط‌زیست، مصوب ۱۳۵۳ و اصلاحیه آن مصوب ۱۳۷۱؛ قانون نحوه جلوگیری از

آلودگی هوا مصوب ۱۳۷۴ و آیین‌نامه اجرایی آن مصوب ۱۳۷۹؛ آیین‌نامه جلوگیری از آلودگی آب مصوب

۱۳۶۴ (هیئت‌وزیران)؛ آیین‌نامه اجرایی کنترل و نظارت شیمیایی بر سموم و مواد شیمیایی مصوب

۱۳۷۸ (هیئت‌وزیران) و آیین‌نامه ضوابط فنی واردات خودرو مصوب ۱۳۸۲ (هیئت‌وزیران)

۳۳. قانون حفاظت در برابر اشعه، مصوب ۱۳۶۸ ش.

۳۴. قانون اصلاح قوانین و مقررات مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران و اصلاحیه‌های بعدی آن، مصوب ۱۳۷۱ ش.

۳۵. بخشنامه تعیین، تدوین و نشر استانداردهای ملی و نظارت بر اجرای استانداردهای کالا به استثنای دارو توسط سازمان ملی استاندارد ایران، ۱۳۹۱

منابع

الف. فارسی

آیین‌نامه اجرایی قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات، مصوب ۱۳۸۶ ش.

سلامت و ایمنی کالاهای وارداتی در چارچوب موافقت‌نامه موانع ... ۱۴۳

هیئت‌وزیران

آیین‌نامه اجرایی کنترل و نظارت شیمیایی بر سموم و مواد شیمیایی، مصوب
۱۳۷۸ (هیئت‌وزیران)

آیین‌نامه جلوگیری از آلودگی آب، مصوب ۱۳۶۴ (هیئت‌وزیران)

آیین‌نامه ضوابط فنی واردات خودرو، مصوب ۱۳۸۲ (هیئت‌وزیران)

بخشنامه تعیین، تدوین و نشر استانداردهای ملی و نظارت بر اجرای استانداردهای
کالا به استثنای دارو توسط سازمان ملی استاندارد ایران، ۱۳۹۱

بخشنامه ضوابط واردات مواد اولیه دارویی، ۱۳۸۶

تصویب‌نامه اصلاحی در خصوص نصب کیسه ایمنی هوا بر روی خودرو، ۱۳۹۱

تصویب‌نامه در خصوص اجرای اجباری استاندارد نصب کیسه ایمنی هوا بر روی
خودرو از ابتدای برنامه پنجم توسعه، ۱۳۸۸

تفاهم‌نامه میان گمرک جمهوری اسلامی ایران و سازمان غذا و دارو، ۱۳۹۱

تفاهم‌نامه میان گمرک جمهوری اسلامی ایران و سازمان ملی استاندارد و تحقیقات
صنعتی ایران، ۱۳۹۰

دستورالعمل واردات مواد اولیه و کالاهای فرایند شده آرایشی و بهداشتی و سموم،
۱۳۸۵

قانون اصلاح قوانین و مقررات مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران و
اصلاحیه‌های بعدی آن، مصوب ۱۳۷۱ ش.

قانون تشکیل وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، ۱۳۶۴

قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات، مصوب ۱۳۸۵ ش.

قانون حفاظت در برابر اشعه، ۱۳۶۸

قانون حفاظت و بهسازی محیط‌زیست، ۱۳۵۳

قانون حفظ نباتات کشور، ۱۳۴۶

قانون دام‌پزشکی کشور، ۱۳۵۰

قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی، ۱۳۳۴

قانون مواد خوردنی و آشامیدنی و آرایشی و بهداشتی، ۱۳۴۶

قانون موافقت‌نامه بازرگانی بین جمهوری اسلامی ایران و کنفدراسیون سوئیس،

۱۳۸۶

قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا مصوب ۱۳۷۴ و آیین‌نامه اجرایی آن مصوب

۱۳۷۹

ب. لاتین

Brown, Lesley (editor), (1993). **The New Shorter Oxford English Dictionary**. Vol.1. UK: Oxford University Press

Button, Catherine, (2004). **The Power to Protect: Trade, Health and Uncertainty in the WTO**. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing

Desmedt, Axel. (2001). "Proportionality in WTO Law", **Journal of International Economic Law**, 4(3): 441-480.

Du, Michael Ming. (2007). "Domestic Regulatory Autonomy under the TBT Agreement: From Non-discrimination to Harmonization", **Chinese Journal of International Law**, 6(2): 269-306.

European Communities-Measures Affecting Asbestos and Products Containing Asbestos, Complaint by Canada (1998), last visited: May 24, 2013, available at: http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds135_e.htm

European Communities-Trade Description of Sardines, Complaint by the Peru (2001), last visited: May 25, 2013, available at: http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds231_e.htm

Hestermeyer, Holger, (2007). Article III GATT. In R. Wolfrum, P.T. Stoll and A.S. Fohr (eds), **WTO-Technical Barriers and SPS Measures** (p.2-45). Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers

Indonesia-Certain Measures Affecting the Automobiles Industry, Complaints by European Communities, Japan, United States

- (1996), last visited: May 25, 2013, available at: [http:// www. wto. org/ english/ tratop_e/ dispu_e/ cases_e/ ds54_e.htm](http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds54_e.htm)
- Japan-Measures Affecting Consumer Photographic Film and Paper, Complaint by the United States (1996), last visited: May 25, 2013, available at: [http:// www. wto. org/english/ tratop_e / dispu_e / cases_e/ds44_e.htm](http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds44_e.htm)
- Japan-Taxes on Alcoholic Beverages, Complaints by European Communities, Canada and the United States (1995), May 24, 2013, available at: [http : // www . wto . org / english / tratop_e / dispu_e / cases_e/ds8_e.htm](http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds8_e.htm)
- Koebele, Michael. and LaFortune, Gordon, (2007). Article 4 and Annex 3 TBT. In R. Wolfrum, P.T. Stoll and A.S. Fohr(eds), **WTO-Technical Barriers and SPS Measures** (p.243-260). Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers
- Korea-Measures Affecting Imports of Fresh, Chilled and Frozen Beef, Complaints by the United States and Australia (1999), last visited: May 25, 2013, available at: [http : // www . wto . org / english / tratop_e / dispu_e/cases_e/ds161_e.htm](http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds161_e.htm)
- Tamiotti, Ludivine, (2007). Article 2 TBT. In R. Wolfrum, P.T. Stoll and A.S. Fohr (eds), **WTO-Technical Barriers and SPS Measures** (p.210-234). Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers
- The Agreement on Technical Barriers to Trade, 1994; available at: [http://www.wto.org english/ docs_e/legal_e/17-tbt_e.htm](http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/17-tbt_e.htm), last visited: May 24, 2013.
- The General Agreement on Tariffs and Trade, 1947; available at: [http://www.wto.org/english/ docs_e/legal_e/gatt47_01_e.htm](http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_01_e.htm), last visited: May 24, 2013.
- The United States-Measures Affecting Alcoholic and Malt Beverages, Complaint by Canada (1992), last visited: May 25, 2013, available at: [http://www. wto. org/ english/ tratop_e/dispu_e/ 91alcoh.pdf](http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/91alcoh.pdf)
- The United States-Measures Concerning the Importation, Marketing and Sale of Tuna and Tuna Products, Complaint by Canada (1992), last visited: May 25, 2013, available at: [http : // www . wto . org / english / tratop_e/dispu_e/cases_e/ ds381_e.htm](http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds381_e.htm).